

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Л. Л. Гриценко, кандидат економічних наук

Продумана державна інвестиційна політика повинна поєднувати спрямованість на економічний розвиток суспільства, включаючи орієнтацію на науково-технічний прогрес і модернізацію виробництва, із забезпеченням виконання вимог соціальної відповідальності інвестування, тобто бути чинником соціальної стабілізації у суспільстві за рахунок узгодження інтересів усіх представників економічної системи країни та стійкого розвитку суспільно-економічної системи в поточний період часу і у довгостроковій перспективі.

Одним із головних факторів, який затримує розвиток інвестиційної сфери в Україні, є відсутність чітко сформованих основ і критеріїв формування державної інвестиційної політики, що не дасть змогу ліквідувати хаотичний потік інвестиційних ресурсів, що надходять із різних джерел, спрямувати його на виконання завдань економічного розвитку та забезпечити вирішення соціальних проблем.

Питаннями дослідження системи принципів інвестиційної політики держави займаються вітчизняні та закордонні вчені, зокрема О. Бехтерева, О. Кришан, Н. Кулікова, Т. Куценко, А. Музиченко, А. Никифоров, В. Пшенична, П. Сокуренько, С. Чистов, Л. Швайка та ін. При цьому проблеми взаємодії держави та бізнесу в процесі реалізації державної інвестиційної політики на сьогоднішній день недостатньо вирішені.

Метою статті є дослідження принципів формування державної інвестиційної політики в контексті сучасних тенденцій розвитку соціально-економічних процесів та посилення інвестиційної взаємодії держави і приватного бізнесу.

Реалізація завдань державної інноваційно-інвестиційної політики на практиці зале-

жить перш за все від чіткості та зрозумілості її принципів. З табл. 1 видно, що цілому система принципів інвестиційної політики держави, запропонована в економічній літературі, демонструє спеціалізовану спрямованість державного регулювання інвестиційної сфери на реалізацію загальних завдань соціально-економічного розвитку, закладених в основу економічної політики держави в цілому, та переважно дублює нормативно визначений перелік принципів регулювання інвестиційної діяльності.

Аналіз принципів державної інвестиційної політики дозволяє виділити у їх складі загальноорганізаційні та спеціальні. Принципи першого напрямку властиві економічній політиці держави в цілому як цілісного комплексу заходів з управління економікою країни та мають перманентний характер застосування незалежно від особливостей типу економічної системи, що існує в державі. У свою чергу, спеціальні принципи використовуються для забезпечення формування державної інвестиційної політики в контексті реалізації певного завдання соціально-економічного розвитку, наприклад, такого як посилення взаємодії держави та бізнесу.

На нашу думку, найповніше загальноорганізаційні принципи формування державної інвестиційної політики можуть бути подані через систему, представлену в табл. 2.

Виняткове значення для забезпечення повноцінної реалізації всієї системи цілей і завдань державного регулювання інвестиційної діяльності набуває впровадження в практику формування державної інвестиційної політики спеціальних принципів відповідної спрямованості.

Таблиця 1

Огляд авторських підходів до складу системи принципів формування державної інвестиційної політики (складено автором)

Автор, джерело	Система принципів
Концепція регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки [1]	<ul style="list-style-type: none"> - Послідовна децентралізація інвестиційного процесу; - збільшення частки внутрішніх (власних) коштів суб'єктів господарювання у фінансуванні інвестиційних проектів; - перенесення центру ваги з безповоротного бюджетного фінансування у виробничій сфері на кредитування; - виділення бюджетних коштів переважно для реалізації державних пріоритетів, програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки, за адресним принципом; - фінансування об'єктів, будівництво яких знову розпочинається за рахунок бюджетних коштів, як правило, на конкурсній основі; - надання переваги завершенню раніше розпочатих будов, технічному переоснащенню і реконструкції діючих підприємств; - здійснення відповідними державними органами контролю за цільовим використанням централізованих інвестицій; - розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів; - удосконалення нормативної та правової бази з метою збільшення обсягів залучення інвестицій; - впровадження системи страхування інвестицій
Бехтерева О. [2]	<ul style="list-style-type: none"> - Принцип взаємної відповідальності інвесторів і держави; - принцип дотримання основних прав і свобод інвесторів; - принцип юридичної відповідальності інвесторів за порушення вимог законодавства України або міжнародних договорів; - принцип послідовної децентралізації інвестиційного процесу і розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів; - принцип залучення іноземних інвестицій для реалізації державних пріоритетних програм, спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки і надання переваги завершенню раніше розпочатих проектів, технічному переоснащенню та реконструкції діючих підприємств; - принцип удосконалення законодавства про інвестиційну діяльність
Музиченко А. [3]	<ul style="list-style-type: none"> - Пріоритети державних інтересів; - об'єктивності й економічної обґрунтованості рішень, що приймаються; - відкритості та доступності для усіх інвесторів інформації, необхідної для здійснення інвестиційної діяльності, крім випадків, передбачених законодавством щодо інформації, що є державною, службовою, комерційною та іншою таємницею; - рівноправ'я інвесторів; - максимальній ефективності використання державних інвестицій, у тому числі коштів, наданих у рамках державної підтримки інвестиційних проектів
Пшенична В. [4]	<ul style="list-style-type: none"> - Принцип системності; - принцип узгодженості; - принцип послідовності; - принцип єдності; - принцип забезпечення ринкової конкурентності; - принцип інформаційного забезпечення або публічності та прозорості інвестиційних проектів; - принцип збалансованості бюджетних зобов'язань та їх ресурсного забезпечення; - принцип гнучкості
Сокурєнко П., Кришан О. [5]	<ul style="list-style-type: none"> - Єдність правового простору інвестиційної діяльності в країні і активна підтримка інвестиційних процесів; - створення сприятливого інвестиційного клімату і розвиненої інвестиційної інфраструктури; - диверсифікація інвестиційних вкладень із урахуванням специфіки розвитку муніципальних утворень; - змішане (державно-приватне) фінансування високоефективних інвестиційних проектів на конкурсній основі при збереженні суворого контролю за витрачанням бюджетних асигнувань

Продовж. табл. 1

Автор, джерело	Система принципів
Чистов С., Никифоров А., Куценко Т. та ін. [6]	<ul style="list-style-type: none"> - Послідовна децентралізація інвестиційного процесу; - збільшення частки внутрішніх (власних) коштів суб'єктів господарювання у фінансові інвестиційні проекти; - перенесення центру ваги з безповоротного бюджетного фінансування у виробничій сфері на кредитування; - виділення бюджетних коштів переважно для реалізації державних пріоритетів, програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки; - фінансування об'єктів, будівництво яких починається за рахунок бюджетних коштів, як правило, на конкурсній основі; - надання переваги раніше розпочатому будівництву, технічному переобладнанню та реконструкції діючих підприємств; - здійснення відповідними державними організаціями контролю за цільовим використанням централізованих інвестицій; - розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів; - удосконалення нормативної та правової бази з метою збільшення обсягів залучення інвестицій; - запровадження системи страхування інвестицій
Швайка Л. [7]	<ul style="list-style-type: none"> - Послідовна децентралізація інвестиційного процесу; - збільшення частки власних коштів суб'єктів господарювання у фінансування інвестиційних проектів; - зміна акцентів із централізованого інвестування виробничої сфери на кредитування; - виділення бюджетних коштів на реалізацію програм структурної перебудови економіки; - розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів; - виділення інвестиційних ресурсів на конкурсній основі, страхування інвестицій; - державний контроль за цільовим використанням централізованих інвестицій

Таблиця 2

Загальноорганізаційні принципи формування інвестиційної політики держави (складено автором)

Принцип	Характеристика
Системності	Модель державної інвестиційної політики складає певну систему, що характеризується взаємодією всіх її елементів – мети, завдань, пріоритетів, інструментів, очікуваних ефектів
Узгодженості	При реалізації державної інвестиційної політики має бути забезпечена її узгодженість з базовими положеннями загальної політики соціально-економічного розвитку країни, а саме між соціальною, політичною, економічною та інвестиційною політикою, які як базові напрями державної політики мають бути націлені на реалізацію єдиної загальної мети
Послідовності	Комплекс цілей і завдань державної інвестиційної політики має формуватися як цілісне «дерево цілей», у якому забезпечується послідовний рух від досягнення допоміжних цілей до головної мети
Ефективності	Необхідність здійснення заходів державної підтримки підприємницьких структур лише за умови досягнення позитивного економічного ефекту або досягнення очікуваних планових показників, що характеризують соціальні ефекти інвестування
Пріоритетності	Передбачає ранжування інвестиційних проектів за критерієм перспективності та прибутковості при включенні їх до програм державної фінансової підтримки
Наукової обґрунтованості	Будь-які заходи, що реалізує держава, повинні бути науково обґрунтованими та прорахованими на перспективу
Єдності	Єдність у діях усіх органів влади, які задіяні у інвестиційному процесі, зокрема, за рахунок створення спеціального органу, що дозволяє здійснювати стратегічне планування, реалізацію та оперативний контроль на всіх етапах інвестиційного процесу
Забезпечення ринкової конкурентності	Відбір приватних партнерів для держави на конкурсній основі, з урахуванням всіх їх конкурентних переваг, а не надання переваги тим чи іншим організаціям на корупційній основі, що призводить до реалізації інвестиційної політики в інтересах окремих галузей і в збиток інших

Продовж. табл. 2

Принцип	Характеристика
Інформаційного забезпечення або публічності та прозорості інвестиційних проектів	Виявляється в повному, своєчасному наданні необхідної та достовірної інформації учасникам інвестиційного процесу, встановленні чітких, прозорих і стабільних правил у реалізації інвестиційних програм, що сприятиме зростанню довіри до державних органів, задіяних в інвестиційному процесі, і наслідок цього – зростання ефективності інвестиційної політики
Збалансованості бюджетних зобов'язань та їх ресурсного забезпечення	З метою створення довіри до державної влади у приватних партнерів держава повинна надавати гарантії (такі як гарантії від змін законодавства, гарантії збереження встановлених пільг на заохочення інвесторів у довгостроковій перспективі, гарантії компенсації та відшкодування збитків, включаючи втрачений прибуток і моральну шкоду, надання гарантій на випадок припинення інвестиційної діяльності та розірвання контрактів за бажанням держави), які мають бути підкріплені відповідними ресурсними можливостями їх забезпечення, зокрема створення спеціалізованих інвестиційних фондів
Гнучкості	Коригування інвестиційної політики на тій чи іншій стадії її реалізації з метою оперативності здійснення доцільних заходів

В економічній літературі наявні певні спроби ідентифікації системи спеціальних принципів у контексті налагодження ефективної взаємодії держави та бізнесу в процесі інвестування, проте принциповим їх недоліком залишається просте перенесення та модифікація загально-організаційних принципів до потреб розв'язання відповідних завдань.

Зокрема, Н. Кулікова, вивчаючи методологічні засади побудови взаємодії у суб'єктно-суб'єктних системах [8], зазначає, що основною умовою оптимізації таких взаємодій з точки зору максимізації їх ефективності є досягнення компромісної узгодженості цілей та інтересів окремих суб'єктів. При цьому механізм досягнення компромісної множини цілей значною мірою залежить від принципів взаємодії стратегічних суб'єктів і їх модельних світів, а саме:

- принципу відповідності – для взаємодії суб'єктів з подібними стратегічними цілями, стратегічною рефлексією та діями;
- принципу доповнюваності – для взаємодії суб'єктів з різними ознаками для залучення «кращих практик» у власну систему діяльності;
- принципу руйнації – для взаємодії суб'єктів-антагоністів, один з яких поступово втрачає свою вагу та значущість;
- принципу ієрархізації – для взаємодії самодостатніх суб'єктів, що утворюють більш складні структури зі збереженням власної ідентичності.

Крім того, авторами Концепції державної інвестиційної політики Російської Федерації [9] виділено такі принципи взаємодії держави з іншими учасниками інвестиційного процесу, як:

- посилення ролі держави як гаранта нормативно-правового режиму господарської діяльності інвесторів;
- забезпечення публічності, відвертості та передбаченості політики, що проводиться; забезпечення «прозорості» інвестиційних потоків і програм; створення рівних конкурентних умов господарської діяльності всім інвесторам незалежно від форми власності;
- імунітет внутрішніх інвесторів відносно набуття чинності правових норм, що погіршують умови внутрішніх інвестицій;
- пріоритет інвестицій у «людський капітал», у вирішення проблем розвитку соціальної інфраструктури;
- пріоритет державної підтримки стратегічно важливих для країни інфраструктурних об'єктів, а також проектів, що забезпечують екологічну безпеку; націленість на вирішення пріоритетних соціально-економічних завдань.

Аналіз запропонованого в економічній літературі складу спеціальних принципів з налагодження взаємодії держави та бізнесу дозволяє зробити такі висновки.

По-перше, переважна більшість цих принципів, по суті, належать не до спеціальних принципів взаємодії учасників реалізації інвестиційної політики, а до імперативів, що ви-

значають загальні вимоги до процесів її розробки і впровадження у практику.

По-друге, наведений перелік принципів інвестиційної політики не є достатнім, а змістовна характеристика окремих принципів відрізняється неповнотою. Наприклад, досить часто дія імперативу ефективного використання інвестицій обмежується сферою бюджетного фінансування, тоді як держава повинна сприяти продуктивному використанню всіх видів інвестиційних ресурсів, зокрема, і приватних інвестицій.

По-третє, в основу забезпечення ефективності державної інвестиційної політики мають бути покладені принципові положення щодо співвідношення позитивного соціально-економічного ефекту системи спільної діяльності держави та приватного бізнесу від покращення координації інвестиційних процесів і кооперації зусиль щодо спільного вирішення соціальних і економічних проблем, яке потребує значних інвестиційних вкладень, та міри перевищення цього показника порівняно з іншими варіантами інвестування.

На нашу думку, у процесі формування державної інвестиційної політики в сучасних умовах доцільно використовувати такий уточнений за складом і змістом перелік принципів взаємодії учасників інвестиційної політики:

- принцип паритету та балансування інтересів держави й інших учасників інвестиційної політики;
- принцип активної ролі держави у створенні інституційного середовища, що стимулює інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання;
- принцип забезпечення рівних конкурентних умов господарської діяльності інвесторам незалежно від форми власності;
- принцип пріоритету державної підтримки стратегічно важливих для країни інфраструктурних об'єктів, а також проектів, що забезпечують екологічну безпеку;
- принцип гарантії імунітету будь-яких інвесторів відносно набуття чинності правових норм, що погіршують умови внутрішніх інвестицій; пріоритету інвестицій в «людський капітал».

Таким чином, у сучасних умовах, що характеризуються недостатністю державних джерел

фінансування для забезпечення інвестиційних потреб суспільства та розвитку соціально-економічних процесів, держава повинна спрямовувати інвестиційні потоки як державної, так і приватної власності на підтримку й розвиток пріоритетних і стратегічних галузей, що передбачає пошук ефективних моделей і механізмів організації взаємодії держави та бізнесу в процесі реалізації державної інвестиційної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 черв. 1995 р. № 384. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/384-95-%D0%BF>. – Назва з екрана.
2. Бехтерева Е. В. Управление инвестициями / Е. В. Бехтерева. – М. : ГроссМедиа: РОСБУХ, 2008. – 216 с.
3. Музиченко А. С. Державне регулювання інвестиційної діяльності : монографія / А. С. Музиченко. – К. : Науковий світ, 2001. – 345 с.
4. Пшенична В. П. Формування моделі реалізації державної інвестиційної політики економічного зростання України [Електронний ресурс] / В. П. Пшенична // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=328>. – 12.03.2012. – Назва з екрана.
5. Сокуренок П. І. Інвестиційна політика як ефективна форма управління ухваленням інвестиційних рішень / П. І. Сокуренок, О. Ф. Кришан // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 208–214.
6. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
7. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
8. Куликова Н. Субъект-субъектные отношения и модельные миры // На пути к постнеклассическим концепциям управления / Н. Куликова ; [под ред. В. И. Аршинова и В. Е. Лепского]. – М. : Институт философии РАН, 2005. – 266 с.
9. Концепция государственной инвестиционной политики на период до 2010 года // Федеративные отношения и региональная социально-экономическая политика. – 2001. – № 2. – С. 113.